

KANCELARIA SENATU
BIURO ANALIZ I DOKUMENTACJI
Dział Analiz i Opracowań Tematycznych

Uprawnienia kombatantów
i osób represjonowanych czasu wojny
i okresu powojennego.
Czy istnieje potrzeba zmian?

OPRACOWANIA TEMATYCZNE

OT-579

LUTY 2010

©Copyright by Kancelaria Senatu, Warszawa 2010

Opracowanie:
Robert Stawicki

Biuro Analiz i Dokumentacji Kancelarii Senatu
Dyrektor – Agata Karwowska-Sokołowska – tel. 022 694 94 32, fax 022 694 94 28,
e-mail: sokolows@nw.senat.gov.pl
Wicedyrektor – Ewa Nawrocka – tel.022 694 98 53,
e-mail: nawrocka@nw.senat.gov.pl
Dział Analiz i Opracowań Tematycznych tel. 022 694 98 04, fax 022 694 99 06

Uprawnienia kombatantów i osób represjonowanych czasu wojny i okresu powojennego – czy istnieje potrzeba zmian?

Celem niniejszego opracowania jest krótkie przypomnienie obowiązujących regulacji prawnych oraz analiza nowych rozwiązań, zarówno powstałych w ostatnim czasie, jak i projektów ustaw pozostających w toku bieżących prac legislacyjnych w Sejmie. Dotyczą one szeroko pojętego prawa kombatanckiego oraz obejmującego osoby represjonowane a także poszkodowane w różny sposób w okresie II wojny światowej, okresie powojennym oraz w latach 1956-1989.

Potrzeba takiego opracowania wynika z faktu, iż od bez mała 20 lat wymieniona wyżej materia ustawowa, wyrażana w szeregu powiązanych ze sobą tematycznie ustaw, podlegała i nadal podlega zmianom i modyfikacjom prawnym. Dzieje się tak zarówno ze względu na trwające liczne dyskusje polityczno-historyczne dotyczące np. definicji terminu „kombatant”, czy też zakresu pojęciowego „osoba represjonowana”, jak również z powodów ekonomiczno-finansowych; w tym drugim przypadku rozważane są możliwości budżetowe państwa dotyczące np. wysokości czy też rodzajów określonych świadczeń oraz ulg przyznawanych beneficjentom poszczególnych ustaw.

W chwili obecnej problematykę szerzej zwaną „kombatanką” reguluje 8 ustaw, w tym dwie uchwalone w obecnej kadencji i opisane w drugiej części opracowania. Poniżej są one omówione zgodnie z chronologią ich powstawania.

1. *Ustawa z dnia 29 maja 1974 r. o zaopatrzeniu inwalidów wojennych i wojskowych oraz ich rodzin (Dz.U. z 2002 r., Nr 9, poz. 87 z późn. zm.)*. Ustawa przyznaje określone świadczenia pieniężne oraz świadczenia w naturze inwalidom wojennym i wojskowym oraz członkom rodzin pozostałym po żołnierzach poległych, zmarłych lub zaginionych w czasie służby wojskowej oraz po inwalidach wojennych i wojskowych. Podstawowymi świadczeniami pieniężnymi są renty inwalidzkie przyznawane uprawnionym w wysokości uzależnionej od orzeczonego stopnia inwalidztwa. Podstawę wymiaru renty inwalidzkiej stanowi kwota 1.775,89 zł odpowiednio waloryzowana. Pełną jej kwotę otrzymują osoby, wobec których orzeczono całkowitą niezdolność do pracy (dawna I i II grupa inwalidzka), zaś 75% jej wysokości osoby mające orzeczoną częściową niezdolność do pracy (dawna III grupa inwalidzka).

Pozostałe świadczenia to dodatek do renty (pielęgnacyjny), renta rodzinna (dla członków rodziny), zasiłek pogrzebowy. Ponadto, do tej grupy świadczeń, ustawa zalicza przyznanie inwalidom ulg komunikacyjnych, zwolnienie z opłat abonamentowych, refundację (tylko dla inwalidów dawnej I i II grupy) w wysokości 50% składki na ubezpieczenia komunikacyjne OC i AC. Świadczenia w naturze to: różne świadczenia lecznicze i położnicze, protezowanie, przysposobienie zawodowe, pobyt w domu rencistów.

2. *Ustawa z dnia 24 stycznia 1991 r. o kombatantach oraz niektórych osobach będących ofiarami represji wojennych i okresu powojennego (Dz.U. z 2002 r., Nr 42, poz. 371 z późn. zm.)*. Ustawa przyznaje określone rodzaje uprawnień oraz świadczeń kombatantom, osobom, których działalność jest uznawana za równorzędną z kombatancą oraz osobom, które podlegały represjom wojennym i okresu powojennego.

Ustawa określa trzy podstawowe grupy uprawnień:

– Pracownicze, polegające na zwiększeniu wymiaru urlopu wypoczynkowego o 10 dni roboczych, dla uprawnionych pozostających w zatrudnieniu.

– Emerytalne, umożliwiające kombatantom oraz pozostałym uprawnionym urodzonym przed 1 stycznia 1949 r., przejście na wcześniejszą emeryturę. Kombatantom i innym osobom uprawnionym, pobierającym emeryturę lub rentę przysługuje „dodatek kombatancki” w wysokości 173,10 zł miesięcznie, odpowiednio waloryzowany. Dodatkowym uprawnieniem w tej grupie jest, szczególne i przyznawane w drodze wyjątku, uprawnienie polegające na przyznaniu emerytury lub renty inwalidzkiej osobie, która nie ma prawa do emerytury lub renty na podstawie innych ustaw oraz nie posiada niezbędnych środków utrzymania.

– Świadczenia z zakresu ochrony zdrowia i pomocy socjalnej. W tej grupie uprawnień należy wymienić: możliwość przyznania doraźnej lub okresowej pomocy pieniężnej przeznaczonej na cele zdrowotne i rehabilitacyjne, przyznanie pierwszeństwa do środowiskowej opieki socjalnej oraz pomocy w uzyskaniu miejsca w domu opieki społecznej. Ponadto uprawnionym przysługuje ulga w wysokości 50% przy przejazdach środkami komunikacji miejskiej, ulga 37% przy przejazdach środkami komunikacji krajowej, ryczałt energetyczny w wysokości 50% taryfowych opłat oraz dodatek kompensacyjny w wysokości 15% „dodatku kombatanckiego”.

3. *Ustawa z dnia 23 lutego 1991 r. o uznaniu za nieważne orzeczeń wydanych wobec osób represjonowanych za działalność na rzecz niepodległego bytu Państwa Polskiego (Dz.U. Nr 34, poz. 149 z późn. zm.)*. Ustawa określa zasady przyznania odszkodowania osobie, wobec której sądownie stwierdzono nieważność orzeczenia (skazania) albo wydano decyzję o internowaniu w związku z wprowadzeniem w dniu 13 grudnia 1981 r. w Polsce stanu wojennego. Mowa jest o orzeczeniach wydanych przez polskie organy ścigania i wymiaru sprawiedliwości lub przez organy pozasądowe w okresie od 1 stycznia 1944 r. do 31 grudnia 1989 r. wobec osób represjonowanych za działalność na rzecz niepodległego bytu Państwa Polskiego. Zgodnie z ustawą odszkodowanie przysługuje uprawnionej osobie w wysokości nie większej niż 25 000 zł, zaś w razie jej śmierci prawo do odszkodowania przechodzi na małżonka, dzieci i rodziców.

4. *Ustawa z dnia 2 września 1994 r. o świadczeniu pieniężnym i uprawnieniach przysługujących żołnierzom zastępczej służby wojskowej przymusowo zatrudnianym w kopalniach węgla, kamieniołomach, zakładach rud uranu i batalionach budowlanych (Dz.U. z 2001 r., Nr 60, poz. 622 z późn. zm.)*. Ustawa przyznaje świadczenia pieniężne i uprawnienia osobom określanym mianem „żołnierzy-górników”. Wyróżnia dwa rodzaje świadczeń pieniężnych. Wysokość podstawowego świadczenia jest uzależniona od długości okresu trwania represji (wykonywania przez osobę uprawnioną pracy przymusowej). Obecnie, za każdy pełen miesiąc trwania pracy, uprawniony otrzymuje 8,68 zł, nie więcej jednak niż łącznie za 20 miesięcy trwania pracy tj. 173,10 zł. Kwoty te podlegają waloryzacji. Ustawa przewiduje również przyznanie jednorazowego odszkodowania w wysokości nie wyższej niż 22 200 zł uprawnionemu, który był przymusowo zatrudniony w zakładach pozyskiwania i wzbogacania rud uranowych. Przysługuje ono w zróżnicowanej wysokości. Odszkodowanie w pełnej kwocie przysługuje poszkodowanemu, wobec którego orzeczono stałe inwalidztwo I grupy lub całkowitą niezdolność do pracy oraz samodzielnej egzystencji. Kwotę 15 850 zł otrzymują osoby posiadające orzeczenie o stałym inwalidztwie II grupy lub całkowitej niezdolności do pracy. Pozostali poszkodowani otrzymują odszkodowanie w wysokości 9 510 zł. Wszystkim uprawnionym z tej ustawy przysługuje również ryczałt energetyczny w wysokości 50% taryfowych opłat.

5. *Ustawa z dnia 31 maja 1996 r. o świadczeniu pieniężnym przysługującym osobom deportowanym do pracy przymusowej oraz osadzonym w obozach pracy przez III Rzeszę i Związek Socjalistycznych Republik Radzieckich (Dz.U. Nr 87, poz. 395 z późn. zm.)*. Ustawa ustanawia świadczenie pieniężne dla tzw. robotników przymusowych (osadzonych w obozach pracy przymusowej) oraz deportowanych (na okres co najmniej 6 miesięcy) w okresie wojny 1939-1945 na terytorium III Rzeszy i ZSRR. Świadczenie pieniężne przysługuje także osobom, które w okresie powojennym, do końca 1948 r. były deportowane do pracy przymusowej na terytorium ZSRR. Świadczenie przysługuje wyłącznie osobom, które nie mają ustalonego prawa do dodatku: kombatanckiego, określonego w przepisach o kombatantach oraz niektórych osobach będących ofiarami represji wojennych i okresu powojennego oraz za tajne nauczanie, przysługującego na podstawie odrębnych przepisów. Wysokość podstawowego świadczenia jest uzależniona od długości okresu trwania represji (wykonywania przez osobę uprawnioną pracy przymusowej). Obecnie, za każdy pełen miesiąc trwania pracy, uprawniony otrzymuje 8,68 zł, nie więcej jednak niż łącznie za 20 miesięcy trwania pracy tj. 173,10 zł Kwoty te podlegają waloryzacji.

6. *Ustawa z dnia 16 listopada 2006 r. o świadczeniu pieniężnym i uprawnieniach przysługujących cywilnym niewidomym ofiarom działań wojennych (Dz.U. Nr 249, poz. 1824)*. Ustawa określa świadczenie pieniężne oraz inne uprawnienia przysługujące cywilnym niewidomym ofiarom działań wojennych okresu 1939-1945 oraz osobom cywilnym, które utraciły wzrok w wyniku eksplozji niewypałów i niewybuchów pozostałych po wojnie. Wysokość świadczenia przysługuje w kwocie renty socjalnej i wynosi 84% kwoty najniższej renty z tytułu całkowitej niezdolności do pracy, określonej w ustawie o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych. Obecnie kwota ta wynosi 675,10 zł.

Osobie uprawnionej przysługuje również prawo do 100% ulgi przy przejazdach publicznymi środkami komunikacji miejskiej oraz pierwszeństwo w umieszczeniu, na jej wniosek, w domu pomocy społecznej. Ponadto przysługuje jej prawo do bezpłatnych leków oraz przedmiotów ortopedycznych, zwolnienie z opłat abonamentowych oraz prawo do ulgowych przejazdów środkami komunikacji zbiorowej.

Z uwagi na fakt, iż szeroka materia zawarta w powyższych ustawach jest bliżej znana i utrwalona choćby z powodu obowiązywania większości z nich już od kilkunastu lat, regulacjom tym poświęcono w niniejszym opracowaniu mniej uwagi.

Szczególne uwagi zwrócono na treści stosunkowo nowych ustaw, uchwalonych w poprzedniej i obecnej kadencji parlamentu oraz, co równie ważne, na treści projektów

ustaw, które wpłynęły do laski marszałkowskiej w obecnej (VI) kadencji. Ostatnie trzy lata zaowocowały kilkoma nowelizacjami części obowiązujących ustaw oraz nowymi projektami ustaw o charakterze uzupełniającym lub modyfikującym dotychczasowe rozwiązania prawne.

Można przypuszczać, że pewną refleksję nad potrzebą przeprowadzenia zmian ustawowych, dającą swoisty impuls do rozpoczęcia prac wywołała, przyjęta bez głosu sprzeciwu, uchwała Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 23 lutego 2006 r. w sprawie zadośćuczynienia osobom, które na skutek represji za walkę o wolną Polskę i godne życie Narodu w latach 1944-1989 żyją obecnie w bardzo trudnych warunkach materialnych (M.P. z 2006 r., Nr. 26, poz. 282).

W uchwale tej Sejm zwrócił się do ówczesnego rządu o przygotowanie odpowiednich regulacji prawnych mających na celu zadośćuczynienie osobom, które w różny sposób prowadziły nierówną walkę z komunistycznym aparatem przemocy okresu PRL o wolność, równe prawa obywatelskie i godność człowieka.

W tym miejscu należy przypomnieć, iż niejako reakcją na treść uchwały było przygotowanie w listopadzie 2006 r., przez Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej oraz Urząd do Spraw Kombatantów i Osób Represjonowanych opracowania pt. *„Założenia nowelizacji (reformy) prawa kombatanckiego”*. W dokumencie tym, poza przypomnieniem podstawowych regulacji zawartych w obowiązujących ustawach dotyczących kombatantów oraz ofiar represji wojennych i okresu powojennego, szczegółowo nakreślone zostały również propozycje nowych rozwiązań normatywnych. Należy przypuszczać, że był to dokument mający stanowić „bazę wyjściową” dla przyszłych zamierzeń rządu w kwestii reformy pakietu tzw. ustaw kombatanckich.

Warto również wspomnieć, o zainicjowanych w Sejmie V kadencji (2005–2007), pracach nad czterema poselskimi projektami ustaw – dwiema tzw. „kombatanckimi” oraz dwiema dotyczącymi małoletnich ofiar wojny 1939-1945.

Pierwsze dwa projekty to:

– *poselski projekt ustawy o zmianie ustawy o kombatantach oraz niektórych osobach będących ofiarami represji wojennych i okresu powojennego (druk sejmowy nr 771)*. Projekt ten przewidywał poszerzenie kręgu osób, których działalność, związana z czynnym udziałem „w zbrojnym wystąpieniu o wolność i suwerenność Polski w Poznaniu w czerwcu 1956”, uznaje się za równorzędną z działalnością kombatancką,

– *poselski projekt ustawy o zmianie ustawy o kombatantach oraz niektórych osobach będących ofiarami represji wojennych okresu powojennego (druk sejmowy nr 1351)*.

W projekcie tym proponowano przywrócenie uprawnień osobom, które stały się inwalidami

na przymusowych zesłaniach lub w wyniku pobytu w obozach i więzieniach. Projekt zakładał rozszerzenie definicji inwalidów wojennych o osoby, które w wyniku walki z reżimem komunistycznym uznane zostały za inwalidów wojennych. Projekt przewidywał również odebranie uprawnień kombatanckich nadanych w PRL z tytułu walk w Hiszpanii w okresie 1936-1939 oraz za służbę w Ludowym Wojsku Polskim po 10 maja 1945 roku.

Pozostałe dwa poselskie projekty ustaw, o tożsamych tytułach – *o świadczeniu pieniężnym dla małoletnich ofiar wojny 1939-1945 oraz o zmianie niektórych innych ustaw (druki sejmowe nr 1019 i 1022)* dotyczyły tej samej materii tj. określenia zasad ustalania i realizacji wypłaty świadczenia pieniężnego przysługującego małoletnim ofiarom wojny pominiętym w obowiązujących regulacjach ustawowych odnoszących się do szeroko rozumianej grupy poszkodowanych w czasie II wojny światowej. Jednym słowem, celem obu projektów było uzupełnienie luki prawnej, krzywdzącej niemalą cześć ofiar wojny, wówczas najmłodszych. Należy w tym miejscu nadmienić, że prace nad projektami ustaw podejmującymi wspomnianą tematykę prowadzone były już wcześniej w Sejmie II, III i IV kadencji. Warto również przypomnieć, że wszystkie te projekty były inicjatywami Senatu¹. Jednak w żadnym z tych przypadków prace nad nimi nie zostały zakończone uchwaleniem ustawy.

Wszystkie opisane wyżej projekty, autorstwa zarówno posłów ówczesnej koalicji rządzącej jak i posłów opozycji, otrzymały pozytywną ocenę rządu co do zasadności i potrzeby dokonania zmian bądź uchwalenia nowych regulacji ustawowych.

Jednocześnie rząd, poprzez wyrażane stanowiska, zwracał się do Sejmu o wstrzymanie dalszych prac nad nimi do czasu przedłożenia rządowego projektu ustawy, który, jak wspomniano, miał kompleksowo dokonać reformy prawa kombatanckiego. Jednak z uwagi na skrócenie V kadencji Sejmu uchwałą Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 7 września 2007 r., nie doszło do skierowania projektu rządowego, nie prowadzono również dalszych prac nad wymienionymi projektami.

Sejm obecnej, VI kadencji podjął na nowo prace nad opisywaną w opracowaniu materiałą ustawową. W pierwszych dwóch latach jej trwania uchwalono dwie ustawy.

Pierwsza z nich to *ustawa z dnia 7 maja 2009 r. o zadośćuczynieniu rodzinom ofiar zbiorowych wystąpień wolnościowych w latach 1956-1989 (Dz.U. Nr 91, poz. 741)*. Ustawa, przyjęta w wyniku przedłożenia rządowego, przyznaje jednorazowe świadczenie pieniężne

---

¹ II kadencja (druk sejmowy nr 2664), III kadencja (druk sejmowy nr 377), IV kadencja (druk sejmowy nr 1670). Wszystkie te druki miały tytuł – senacki projekt ustawy o świadczeniu pieniężnym dla małoletnich ofiar wojny 1939-1945.

w wysokości 50 tys. zł rodzinom (małżonek, dzieci oraz rodzice) ofiar wydarzeń i licznych wystąpień wolnościowych z lat 1956-1989. Ustawa zawiera katalog tych wydarzeń: – czerwiec 1956 w Poznaniu, październik 1957 w Warszawie, grudzień 1970 na Wybrzeżu (w Elblągu, Gdańsku, Gdyni i Szczecinie), czerwiec 1976 w Radomiu, oraz okres od 13 grudnia 1981 aż do 1989 r. Świadczenie pieniężne, na wniosek rodziny ofiary, przyznaje Urząd do Spraw Kombatantów i Osób Represjonowanych. Ustawa realizuje tym samym powinność państwa do zadośćuczynienia krzywdom doznany przez te rodziny w związku ze śmiercią ich bliskich, upamiętniając przy tym postawy wolnościowe Polaków dla przyszłych pokoleń. Należy podkreślić, iż jest to pierwsza całościowa regulacja ustawowa oddająca hołd tym z Polaków, którzy ponieśli ofiarę w walce o wolność, począwszy od pamiętnego czerwca 1956 r.

Należy w tym miejscu również przypomnieć, że zadośćuczynienie za krzywdy rodzinom ofiar wydarzeń z lat 1956 – 1989 zostało już wcześniej częściowo zrealizowane. Prezes Rady Ministrów² przyznał jednorazowe renty specjalne rodzicom, małżonkom i dzieciom osób, które poniosły śmierć w wyniku działań wojska i milicji na Wybrzeżu w grudniu 1970 roku. Uprawnienie do przyznania renty specjalnej wynika z art. 82 ust. 1 ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych.

W związku z przyznaniem już członkom rodzin ofiar wydarzeń grudniowych wspomnianych rent specjalnych, osoby te zostały wyłączone przez opisywaną ustawę z prawa do świadczenia, za wyjątkiem sytuacji, gdy przyznana renta była niższa od kwoty 50 tys. zł. Wówczas osobom tym przysługuje świadczenie w wysokości stanowiącej różnicę między wysokością ustawowego świadczenia a wysokością przyznanej renty specjalnej.

Druga ze wspomnianych ustaw to *ustawa z dnia 2 grudnia 2009 r. o zmianie ustawy o zaopatrzeniu inwalidów wojennych i wojskowych oraz ich rodzin oraz ustawy o świadczeniu pieniężnym przysługującym osobom deportowanym do pracy przymusowej oraz osadzonym w obozach pracy przez III Rzeszę i Związek Socjalistycznych Republik Radzieckich (Dz.U. Nr 219, poz. 1709)*. Celem ustawy było dokonanie zmian w nowelizowanych aktach prawnych, polegających na wyeliminowaniu przepisów, zgodnie z którymi stały pobyt na terenie Rzeczypospolitej Polskiej osoby uprawnionej stanowi bezwzględną przesłankę uprawniającą do otrzymania przewidzianych w/w ustawami określonych świadczeń.

---

² Uchwała Rady Ministrów nr 32/2008 z dnia 12 lutego 2008 r. w sprawie przyznania Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych z ogólnej rezerwy budżetowej, środków finansowych z przeznaczeniem na wypłatę rent specjalnych przyznanych dla rodziców, małżonków i dzieci osób, które poniosły śmierć w wyniku działań wojska i milicji w Gdańsku, Gdyni, Szczecinie i Elblągu.

W związku z powyższym, w pierwszej z wymienionych ustaw uchylono art. 5, zaś w drugiej z nich zmieniono brzmienie istniejącego już przepisu (art. 1 ust 1). Dokonane zmiany stanowią wykonanie prawa UE i są odpowiedzią na treści orzeczeń Trybunału Sprawiedliwości Wspólnot Europejskich (ETS) z 22 maja oraz 4 grudnia 2008 r., w których Trybunał stosując wykładnię art. 18 ust 1 WE uznał prawo każdego obywatela Unii Europejskiej do swobodnego przemieszczania się i przebywania na terytorium państw członkowskich.

W tym miejscu należy również wspomnieć, że na kilka miesięcy przed uchwaleniem powyższej nowelizacji, senacka Komisja Praw Człowieka, Praworządności i Petycji w dniu 16 września 2009 r. rozpatrywała petycję skierowaną do Senatu, w której wnioskowano o potrzebę uchylecia art. 5 ustawy o zaopatrzeniu inwalidów wojennych i wojskowych oraz ich rodzin. Komisja uznała zasadność przygotowania przyszłej nowelizacji tej ustawy. Jednocześnie Komisja postanowiła wstrzymać się od dalszych prac na okres 3 miesięcy, dając tym samym czas rządowi na przygotowanie stosownego projektu i skierowanie go do Sejmu.

W dalszej części opracowania zostaną omówione oraz poddane analizie podstawowe rozwiązania projektów ustaw: rządowych, poselskich oraz prezydenckich, które zostały skierowane do prac w Sejmie obecnej kadencji. Projekty te częściowo realizują, wspomnianą już wyżej, zapowiadaną reformę szeroko pojętego „prawa kombatanckiego”.

1. Poselski projekt ustawy o świadczeniu pieniężnym dla małoletnich ofiar wojny 1939-1945 oraz o zmianie niektórych innych ustaw (druk sejmowy nr 634).

Projekt autorstwa grupy posłów Klubu Parlamentarnego Lewica i Demokraci stanowi kolejną już, na przestrzeni kilkunastu lat, próbę uregulowania kwestii przyznania świadczeń pieniężnych małoletnim ofiarom wojny, których dość liczna grupa wśród ogółu represjonowanych w okresie wojny, pozostaje nadal poza uregulowaniami obowiązujących ustaw. Treść projektu generalnie nie różni się od wspomnianych wyżej regulacji zawartych w projektach, nad którymi nie ukończono prac w poprzednich kadencjach parlamentu. Projekt przewiduje przyznanie świadczenia pieniężnego, w wysokości nie wyższej niż 153,19 zł miesięcznie. Przysługiwałoby ono osobie małoletniej, która w okresie stosowanej wobec niej represji polegającej na wykonywaniu od 1 września 1939 r. do 8 maja 1945 r. pracy przymusowej na rzecz III Rzeszy lub ZSRR, trwającej co najmniej 6 miesięcy, nie miała ukończonych 16 lat. Koniecznym wymogiem do otrzymania świadczenia, o którego przyznaniu będzie decydował Urząd do Spraw Kombatantów i Osób Represjonowanych, jest posiadanie obywatelstwa polskiego, zarówno w okresie podlegania przez małoletnią ofiarę wojny represjom, jak i obecnie, oraz posiadanie stałego miejsca zamieszkania na terytorium

Rzeczypospolitej Polskiej. Stanowisko rządu wobec projektu jest negatywne³. Zwraca się w nim uwagę na trudne do oszacowania koszty wejścia w życie projektowanej ustawy w związku z trudnościami związanymi z dokładnym określeniem liczby jej beneficjentów. Wątpliwości rządu budzi również kwestia zasadności przyjmowania przez parlament kolejnych ustaw, które obligowałyby państwo polskie do brania odpowiedzialności finansowej za niegodziwe czyny innych państw. Negatywną ocenę wystawiano projektowi również w ekspertyzie sejmowej⁴. Wątpliwości autora budzi definicja „małoletni”, w której górną granicę wiekową ustalono na lat 16, w sytuacji gdy przepisy Kodeksu cywilnego uznają za małoletnia osobę która nie ukończyła 18 lat. Ponadto, zdaniem autora, najbardziej naturalnym i systemowo korzystnym byłaby odpowiednia nowelizacja ustawy z dnia 31 maja 1996 r. o świadczeniu pieniężnym przysługującym osobom deportowanym do pracy przymusowej oraz osadzonym w obozach pracy przez III Rzeszę i Związek Socjalistycznych Republik Radzieckich.

2. Poselski projekt ustawy o zmianie ustawy o kombatantach oraz niektórych osobach będących ofiarami represji wojennych i okresu powojennego (druk sejmowy nr 813).

Projekt autorstwa grupy posłów Klubu Poselskiego Lewica proponuje nowelizację tzw. ustawy kombatanckiej. Postuluje się w nim rozszerzenie stosowania przepisów ustawy na osoby cywilne, które w wyniku działań, w latach 1939-1956, polskich podziemnych formacji wojskowych lub organizacji niepodległościowych poniosły śmierć lub uszczerbek na zdrowiu z przyczyn narodowościowych, religijnych i rasowych. Projektodawcy uznali za zasadne, aby uznać te osoby za te, które zgodnie z ustawą „podlegały represjom wojennym i okresu powojennego”. Osobom tym (w razie ich śmierci – małżonkowi, dzieciom i rodzicom) przysługiwałoby od Skarbu Państwa, żądanie (przed sądem) o odszkodowanie „za poniesioną szkodę oraz zadośćuczynienie za doznaną krzywdę”. W opinii zarówno rządu, wyrażonej w stanowisku przesłanym do Sejmu⁵, jak i w ekspertyzie sejmowej⁶ opisywany projekt został negatywnie oceniony, jako zawierający wiele błędów oraz nieścisłości merytorycznych. W przywołanych opiniach zwrócono także uwagę, że w razie ewentualnego przyjęcia proponowanych rozwiązań, mogłyby zostać wywołane kolejne antagonizmy o podłożu historyczno-społecznym w środowiskach kombatanckich i osób represjonowanych.

---

³ Stanowisko Rady Ministrów z dnia 27 sierpnia 2008 r.

⁴ B. Witkowska – Opinia prawna z dnia 25 sierpnia 2008 r.

⁵ Stanowisko Rady Ministrów z dnia 4 lutego 2008 r.

⁶ B. Witkowska – Opinia prawna z dnia 2 października 2008 r.

3. *Poselski projekt ustawy o uprawnieniach kombatantów, uczestników walki cywilnej lat 1914-1945, działaczy opozycji wobec dyktatury komunistycznej oraz niektórych ofiar represji systemów totalitarnych (druk sejmowy nr 818).*

Projekt wniesiony przez grupę posłów Klubu Parlamentarnego Prawo i Sprawiedliwość określa zasady przyznawania uprawnień osobom wymienionym w tytule projektu. Jego materia jest zbieżna z przedłożonymi przez poprzedni rząd „Załoženiami nowelizacji (reformy) prawa kombatancckiego”, przygotowanymi przy współpracy z Urzędem do Spraw Kombatantów i Osób Represjonowanych oraz rządowym projektem, który w czerwcu 2007 r. został przesłany do uzgodnień międzyresortowych, lecz prace nad nim nie zostały ukończone w związku ze skróceniem kadencji parlamentu.

Omawiany projekt nie różni się również od założeń projektu, nad którym prace podjął obecny rząd od jesieni 2007 r. W tym miejscu należy poczynić uwagę, iż podczas pierwszego czytania omawianego projektu 3 grudnia 2008 r. na posiedzeniu sejmowej Komisji Polityki Społecznej i Rodziny, strona rządowa prosiła Sejm o wstrzymanie się z dalszymi pracami nad projektem i oczekiwanie na wniesienie do Sejmu projektu rządowego, tak aby przeprowadzić ich wspólne rozpatrzenie. Podkreślić należy, że w dniu 10 lipca 2008 r. Stały Komitet Rady Ministrów przyjął projekt ustawy i rekomendował go Radzie Ministrów. Nie doszło jednak do zatwierdzenia projektu przez Radę Ministrów. 29 lipca 2008 r. Rada Ministrów zdjęła przedmiotowy projekt z porządku posiedzenia.

Intencją projektodawców jest dokonanie kompleksowych zmian w szeroko pojętym „prawie kombatancckim”. Projekt ma zastąpić dotychczasową ustawę z dnia 24 stycznia 1991 r. o kombatantach oraz niektórych osobach będących ofiarami represji wojennych i okresu powojennego oraz ustawę z dnia 2 września 1994 r. o świadczeniu pieniężnym i uprawnieniach przysługujących żołnierzom zastępczej służby wojskowej przymusowo zatrudnianym w kopalniach węgla, kamieniołomach, zakładach rud uranu i batalionach budowlanych. Podstawowym powodem propozycji uchylecia tej ostatniej ustawy jest uznanie, iż represje wobec tzw. żołnierzy-górników miały charakter polityczny, zatem nie jest wskazane dalsze różnicowanie ich uprawnień, w zestawieniu z innymi osobami represjonowanymi po 1944 r. z powodów politycznych.

Projekt wprowadza jednoznaczne pojęcia: kombatantów, uczestników walki cywilnej lat 1914-1945, ofiar represji systemów totalitarnych oraz działaczy opozycji wobec dyktatury komunistycznej.

Do podstawowych celów projektu należy zaliczyć znaczne poszerzenie kręgu beneficjentów w stosunku do obecnie obowiązującej tzw. ustawy kombatancckiej, poprzez objęcie przepisami nowej ustawy grup osób walczących o niepodległość i suwerenność

Polski oraz represjonowanych z powodów politycznych w latach 1939 – 1989. Owo podmiotowe rozszerzenie dotyczyłoby działaczy opozycji demokratycznej będących członkami nielegalnych organizacji z lat 1956-89, które zmierzały do odzyskania niepodległości, suwerenności i respektowania praw człowieka, z wyłączeniem osób działających w NSZZ „Solidarność” czy Niezależnym Związku Studentów – od momentu powstania tych organizacji do grudnia 1981 r. Projekt obejmuje także osoby, które w latach 1944-1989 prowadziły w sposób zorganizowany, systematyczną, inną niż kombatancka, działalność na rzecz odzyskania niepodległości.

Ponadto celem projektu ustawy jest wyeliminowanie z prawa kombatanckiego przepisów pozwalających zachować przywileje kombatanckie osobom zaangażowanym w tłumienie niepodległościowych aspiracji Narodu Polskiego. Z grona kombatanów wykluczone byłyby osoby:

- które pełniąc służbę wojskową w latach 1944-1956 brały udział w zwalczaniu organizacji oraz osób działających na rzecz suwerenności i niepodległości Państwa Polskiego,
- które dopuściły się zbrodni komunistycznej lub zbrodni przeciwko ludzkości, w szczególności zbrodni ludobójstwa,
- osoby uznane za współpracowników organów służby bezpieczeństwa państwa w latach 1944-1990.

W myśl projektu wymienione wykluczenia nie będą miały zastosowania do tych osób, które przeszły proces weryfikacji w latach 1991-2001.

Przepisy projektu znacząco nie zmieniają dotychczasowych świadczeń przyznawanych kombatanom i osobom traktowanym równorzędnie z kombatanami. Natomiast licznym zmianom uległyby przepisy dotyczące uprawnień pracowniczych, emerytalno-rentowych oraz dotyczących ochrony zdrowia i pomocy socjalnej.

Omawiany projekt nie spotkał się z negatywną opinią rządu⁷. Natomiast liczne uwagi i zastrzeżenia ekspertów⁸ zaprezentowane w opiniach sejmowych dotyczą niedopracowanego, ich zdaniem, obszaru świadczeń oraz przywilejów dla beneficjentów projektu. Zwracano również uwagę na możliwość występowania wśród zainteresowanych środowisk różnych, nawet skrajnych emocji związanych z niektórymi przepisami projektu, mającymi charakter polityczno-historyczny.

---

⁷ Stanowisko Rady Ministrów z dnia 18 marca 2009 r.

⁸ B. Witkowska – Opinia prawna z dnia 16 października 2008 r., G. Ciura – Opinia prawna z dnia 16 października 2008 r.

4. *Projekt ustawy o Korpusie Weteranów Walk o Niepodległość Rzeczypospolitej Polskiej (druk sejmowy nr 1367).*

Wniesiony przez Prezydenta RP projekt przewiduje utworzenie, pod patronatem Prezydenta RP, Korpusu Weteranów Walk o Niepodległość Rzeczypospolitej Polskiej. Intencją projektodawcy jest szczególne uhonorowanie i otoczenie opieką osób „najbardziej zasłużonych dla Rzeczypospolitej Polskiej, które narażając własne życie i zdrowie walczyły zbrojnie o jej niepodległość i suwerenność”. W jego ocenie nie wiąże się to w żaden sposób z chęcią czy też próbą pomniejszenia zasług różnych środowisk kombatanckich czy osób represjonowanych w czasie wojny i okresie powojennym, lecz jedynie stanowiłoby wyróżnienie osób walczących zbrojnie spośród ogółu objętych tzw. ustawami kombatanckim. Wiadomym jest, że wśród beneficjentów tych ustaw są również osoby, które np. pełniły określone funkcje cywilne lub uczestniczyły w działaniach o charakterze niezbrojnym, przebywały w niewoli, więzieniach i obozach oraz wdowy i wdowcy po kombatantach.

W myśl projektu w skład Korpusu wchodziłyby osoby:

- które brały udział w walkach o niepodległość lub o ustalenie granic Państwa polskiego do dnia 8 maja 1945 r.,
- po dniu 8 maja 1945 r. brały udział w walce zbrojnej z reżimem komunistycznym na terytorium Państwa Polskiego w jego granicach sprzed 1 września 1939 r. oraz w granicach powojennych,
- zostały odznaczone Krzyżem Wojskowym.

Projekt zawiera również szczegółowy katalog różnych kategorii osób, których określona działalność lub przynależność, zatrudnienie, pełnienie służby lub określonych funkcji nie licowała z patriotyczną postawą i walką o niepodległość i suwerenność Polski. Takie osoby nie mogłyby uzyskać statusu weterana, chyba że udowodniłyby, iż działały, były zatrudnione, pełniły służbę lub funkcję w określonych organizacjach na polecenie legalnych władz Rzeczypospolitej Polskiej bądź formacji lub organizacji stawiających sobie za cel niepodległość i suwerenność Polski.

Zgodnie z projektem o nadaniu statusu weterana decydowałby, w drodze decyzji administracyjnej, Szef Biura Bezpieczeństwa Narodowego. Osobom o statusie weterana przysługiwałby dodatek pieniężny w wysokości 200 zł miesięcznie wypłacany ze środków budżetowych, niezależnie od innych świadczeń przysługujących tym osobom na mocy odrębnych przepisów (takich np. jak dodatek kombatancki, dodatek za tajne nauczanie). Projekt przewiduje również dla weteranów dwa uprawnienia mające znaczenie honorowe oraz symboliczne: żołnierze Sił Zbrojnych RP oraz funkcjonariusze innych formacji mundurowych

byliby obowiązani do oddawania honoru weteranom, noszącym w widocznym miejscu nadaną im odznakę, a pochówkowi weterana na terytorium Polski obligatoryjnie miałyby towarzyszyć wojskowa asysta honorowa.

Rząd w swoim stanowisku⁹ wypowiedział się negatywnie na temat projektu. W jego ocenie jest on niespójny z rozwiązaniami obecnie obowiązującej ustawy o kombatantach oraz niektórych osobach będących ofiarami represji wojennych i okresu powojennego. Ponadto wątpliwości budzi pomysł, by status weterana nadawał Szef BBN oraz przedstawiona w projekcie procedura administracyjna związana z przyznaniem statusu. Istotne zastrzeżenia rządu budzą również przepisy dotyczące zasad finansowania dodatku dla weterana oraz zasad przyznawania dwukrotnie wyższego od powszechnie obowiązującego dodatku pogrzebowego.

5. Projekt ustawy o świadczeniu substytucyjnym przysługującym osobom represjonowanym w latach 1939 – 1956 przez Związek Socjalistycznych Republik Radzieckich (druk sejmowy nr 1855).

Wniesiony przez Prezydenta RP projekt określa zasady przyznawania jednorazowego świadczenia substytucyjnego przysługującego osobom represjonowanym w latach 1939-1956 przez Związek Socjalistycznych Republik Radzieckich. Świadczenie to przysługiwałoby osobom, które w chwili przebywania w obozach internowanych, łagrach, więzieniach lub na przymusowym zesłaniu, były obywatelami polskimi i posiadają obywatelstwo polskie w chwili złożenia wniosku o przyznanie świadczenia. Świadczenie to przysługiwałoby w kwocie 400 zł za każdy pełny miesiąc trwania represji, łącznie jednak nie więcej niż 30 000 zł i wypłacane byłoby ze środków budżetu państwa. Projekt, oprócz pozytywnych przesłanek, których zaistnienie wiąże się z możliwością ubiegania się o to świadczenie, wymienia również katalog (prawie tożsamy z katalogiem czynów uniemożliwiających korzystanie z uprawnień określonych w ustawie „kombatanckiej” z 1991 r.) osób, którym takie świadczenie nie przysługiwałoby, z uwagi na to, że dopuściły się czynów godzących w niepodległość i suwerenność Państwa Polskiego. Projektowana ustawa wyklucza również możliwość przyznania świadczenia osobom, otrzymały już odszkodowanie lub zadośćuczynienie z tytułu represji doznanych od radzieckich organów ścigania i wymiaru sprawiedliwości lub organów pozasądowych, na podstawie ustawy o uznaniu za nieważne orzeczeń wydanych wobec osób represjonowanych za działalność na rzecz niepodległego bytu Państwa Polskiego. Stanowisko rządu w sprawie projektu jest negatywne¹⁰. Zwrócono

⁹ Stanowisko Rady Ministrów z dnia 13 lutego 2009 r.

¹⁰ Stanowisko Rady Ministrów z dnia 24 czerwca 2009 r.

w nim uwagę, że w kwestii ewentualnego odszkodowania należy poczekać do czasu ewentualnego rozwiązania tej sprawy w drodze dyplomatycznej między RP a Federacją Rosyjską bądź pozytywnego rozstrzygnięcia przez Europejski Trybunał Praw Człowieka skargi obywateli polskich zarzucających Federacji Rosyjskiej naruszenie Konwencji o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności. Ponadto, zdaniem rządu, wydaje się niesłuszne przyznanie dodatkowego świadczenia osobom, które już są uhonorowane korzystaniem z określonych świadczeń kombatanckich bądź inwalidzkich, zwłaszcza wobec faktu istnienia jeszcze grup społecznych, którym nie przyznano do dzisiaj żadnego zadośćuczynienia za doznane krzywdy i represje okresu wojny i okresu powojennego: jak np. cywilne ofiary wojny, małoletnie ofiary wojny.

Podsumowując należy zauważyć, że poszczególne państwa kształtują swoje prawo kombatanckie w zależności od własnych, często niepowtarzalnych, doświadczeń dziejowych, potrzeb środowisk kombatanckich oraz możliwości finansowych budżetu. W przypadku Polski mamy do czynienia z kilkoma osobnymi regulacjami ustawowymi, które obecnie obejmują swym zasięgiem zdecydowaną większość osób i środowisk poszkodowanych w różny sposób w wyniku działań wojennych oraz w okresie powojennym. Zapewne ma to swoje uzasadnienie wynikające ze specyfiki polskich, tragicznych i często skomplikowanych doświadczeń historyczno-politycznych. Być może, z uwagi na wielość tak różnorodnych podmiotów (beneficjentów) określonych uprawnień, świadczeń oraz licznych przywilejów, nie udało się dotychczas, ująć tej wielowarstwowej materii, w jednej czy dwóch ustawach.

Tragiczne i często skomplikowane wojenne oraz powojenne losy Polaków, były i są nadal, tematami licznych dyskusji historycznych. W dyskusjach tych pojawia się także tematyka kombatancka, zwłaszcza przy ustalaniu zakresu pojęciowego słowa „kombatant”. Pytania – kto zasługuje na szczytne miano kombatanta, bądź kto nie zasługuje na to miano – pojawiają się prawie zawsze przy okazji każdorazowej nowelizacji ustawy kombatanckiej z 1991 r. Wydaje się, że najlepszym przykładem ilustrującym złożoność polskich doświadczeń wojennych była, poruszana przed kilkunastu laty, problematyka uznania za kombatantów, członków tzw. niszczycielskich batalionów (nazwa oryginalna – *istriebitielnyje bataliony skr. IB*). Była to paramilitarna formacja wojskowa, działająca od połowy 1944 do połowy 1945 r. pod formalnym nadzorem regularnych wojsk sowieckich, później pod nadzorem NKWD, i używana do walk z ukraińskimi nacjonalistami (UPA). Składała się z Polaków, byłych członków paramilitarnych oddziałów samoobrony z lat 1943-44, broniących polską ludność zamieszkałą na terenach województw: wołyńskiego, lwowskiego stanisławowskiego i tarnopolskiego, przed zbrojnymi napaściami, grabieżami i mordami

ukraińskich nacjonalistów. Zdaniem płk. Bolesława Mieczkowskiego, Przewodniczącego Rady Krajowej Środowiska Żołnierzy Polskich Oddziałów Samoobrony "W latach 1944 i 1945 byliśmy jedyną polską siłą na tym terenie, walczącą w obronie rodaków"¹¹. Trzeba dodać, że do tych formacji Polacy wstępowali dobrowolnie (niejednokrotnie działa się to za wiedzą i przyzwoleniem lokalnego dowództwa Armii Krajowej), po formalnym rozwiązywaniu dotychczasowych oddziałów wspomnianej samoobrony. Istotny jest również fakt, że była to w większości młodzież (np. harcerze) oraz młodzi mężczyźni do lat 20, którzy uniknęli poboru do tzw. Armii Berlinga. Jednym słowem byli to jedyni Polacy zdolni do obrony polskiej ludności narażonej na działania ukraińskich nacjonalistów.

W dyskusji poprzedzającej nowelizację tzw. ustawy kombatanckiej stawiano przede wszystkim dwa podstawowe pytania: czy można uznać działalność oddziałów IB za mającą na celu walkę o wolność i niepodległość Rzeczypospolitej oraz czy nie będzie przeszkodą, aby status kombatancka otrzymali członkowie organizacji podporządkowanej sowieckim organom wojskowym i bezpieczeństwa. Ostatecznie Sejm, wzięwszy pod uwagę szczególnie tragiczną i skomplikowaną sytuację Polaków służących w tej formacji, przeprowadził nowelizację wspomnianej ustawy¹², uznając zasadność uznania za kombatanatów jej członków.

Na przestrzeni ponad 20 lat istnienia wolnego i suwerennego państwa kolejne rządy oraz parlamenty minionych kadencji stworzyły warunki dla ustawowego zadośćuczynienia większości tych osób i środowisk. Są wśród nich kombatancki – weterani walk o niepodległość i suwerenność Ojczyzny, ofiary wielu rodzajów represji systemów totalitarnych (III Rzeszy, ZSRR, komunistycznego aparatu władzy w Polsce). Jednak jak wynika z opisanych wyżej projektowanych zmian istnieje potrzeba należytego uhonorowania osób oraz środowisk dotychczas nieobjętych określonymi uprawnieniami. Dobrym przykładem niech będzie casus małoletnich ofiar wojny 1939-1945. Jak wyżej wspomniano, najmłodszy pokrzywdzeni przez wojnę nadal pozbawieni są należnych im świadczeń. Słuszna i ważna m.in. z punktu widzenia kształtowania polityki historycznej państwa wydaje się również propozycja, aby zakresem nowej ustawy kombatanckiej zostały objęte osoby zaangażowane w nielegalną działalność w strukturach opozycji niepodległościowej, prowadzoną do 1989 r.

Biorąc pod uwagę powyższe można z całą pewnością uznać potrzebę dokonania zmian w szeroko rozumianej tematyce kombatanckiej. Wydaje się, że poczucie sprawiedliwości i solidaryzmu społecznego podpowiada, aby państwo uhonorowało wszystkie te osoby, o których jest mowa w opracowaniu. Jednak poza przeświadczeniem o słuszności i celowości

¹¹ www.kombatantpolski.pl/2006 - Wywiad z płk. Bolesławem Mieczkowskim „Kresy były naszą ojczyzną”.

¹² Ustawa z dnia 25 kwietnia 1997 r. o zmianie ustawy o kombatanckach oraz niektórych o osobach będących ofiarami represji wojennych i okresu powojennego (Dz.U. Nr. 68, poz. 436).

przeprowadzenia zmian, płynącym zgodnie, zarówno ze strony różnych sił politycznych jak i zainteresowanych tym środowisk, należy pamiętać o ograniczonych obecnie możliwościach budżetu państwa. Na ten fakt często zwracano uwagę w wyrażanych opiniach, uwagach oraz przy okazji licznych dyskusji na ten temat.

Na koniec należałoby zwrócić uwagę na jeszcze jedno zagadnienie, które wiąże się z problematyką kombatancką. W Polsce wciąż otwartą kwestią pozostaje zagadnienie ewentualnego objęcia uczestników wojskowych misji pokojowych i stabilizacyjnych realizowanych poza krajem po 1945 roku, uprawnieniami kombatanckimi bądź inwalidzkimi. Np. w ostatnich latach, w interpelacjach poselskich¹³ kierowanych do kolejnych ministrów obrony narodowej, zwracano uwagę, że w większości krajów Europy Zachodniej a także w ustawodawstwie czeskim, słowackim i ukraińskim, weteranom tych misji nadawany jest status kombatanta lub inwalidy wojennego.

Wspomniane wyżej zagadnienie, przy okazji skłania do ogólnej refleksji nad przyszłym kształtem polskiego praw tzw. kombatanckiego.

W krajach należących do NATO najczęściej przyjmuje się „że prawo kombatanckie powinno być uwolnione od historycznych i politycznych ocen danego konfliktu zbrojnego. Równocześnie dominuje pogląd, że wyjątkową opieką powinni być otoczeni przede wszystkim kombatancki, którzy doznali trwałego uszczerbku na zdrowiu w wyniku działań wojennych”¹⁴. Powyższe zasady świadczą o przyjęciu przez te kraje modelu tzw. podstawowego, przyznającego przywileje kombatanckie niemal wyłącznie inwalidom wojennym.

Natomiast w Polsce, a także w większości krajów Europy Środkowej i Wschodniej ukształtował się model tzw. rozwinięty, obejmujący prawem kombatanckim zarówno kombatanatów (weteranów wojen), inwalidów wojennych i wojskowych jak i liczne grupy osób represjonowanych w czasie wojny i w okresie powojennym.

W tym miejscu pojawia się ciągle aktualne pytanie – czy wzorem ustawodawstw kombatanckich większości państw zachodnich, uda się uprościć i ujednoczyć polskie prawo kombatanckie, tak aby stało się przejrzyste i wolne od sporów historyczno-politycznych toczonych przez środowiska kombatanckie oraz polityków różnych opcji politycznych. Wydaje się, że będzie to trudne zadanie, zwłaszcza z uwagi na kilkakrotnie już wspomnianą specyfikę tej materii ustawowej, ukształtowanej tragiczną i skomplikowaną historią polskich dziejów najnowszych.

---

¹³ Np. interpelacja poselska nr 1573 (V kadencja Sejmu), interpelacja poselska nr 8013 (VI kadencja Sejmu).

¹⁴ J. P. Sobolewski, *Prawo kombatanckie w Polsce i za granicą*, Warszawa 2005.

Bibliografia

Ciura G. – *Opinia prawna z dnia 16 października 2008 r. Opinia merytoryczna do projektu ustawy o uprawnieniach kombatantów, uczestników walki cywilnej lat 1914 – 1945, działaczy opozycji wobec dyktatury komunistycznej oraz niektórych ofiar represji systemów totalitarnych (druk sejmowy nr 818).*

Interpelacja poselska do Ministra Obrony Narodowej w sprawie statusu uczestników misji pokojowych ONZ – nr 1573 (V kadencja Sejmu).

Interpelacja poselska do Ministra Obrony Narodowej w sprawie zakwalifikowania uczestników wojskowych misji zagranicznych do osób, które mają prawo do korzystania z przywilejów inwalidów wojennych, w przypadku gdy stali się inwalidami – nr 8013 (VI kadencja Sejmu).

Morwiński J. – *Opinia prawna z dnia 25 sierpnia 2008 r. dotycząca poselskiego projektu ustawy o świadczeniu pieniężnym dla małoletnich ofiar wojny 1939 – 1945 oraz o zmianie niektórych innych ustaw (druk sejmowy nr 634).*

Sobolewski J. P., *Prawo kombatantkie w Polsce i za granicą*, Warszawa 2005.

Stanowisko Rady Ministrów z dnia 4 lutego 2008 r. wobec poselskiego projektu ustawy o zmianie ustawy o kombatantach oraz niektórych osobach będących ofiarami represji wojennych i okresu powojennego (druk sejmowy nr 813).

Stanowisko Rady Ministrów z dnia 27 sierpnia 2008 r. wobec poselskiego projektu ustawy o świadczeniu pieniężnym dla małoletnich ofiar wojny 1939 – 1945 oraz o zmianie niektórych innych ustaw (druk sejmowy 634).

Stanowisko Rady Ministrów z dnia 13 lutego 2009 r. wobec przedstawionego przez Prezydenta RP projektu ustawy o Korpusie Weteranów Walk o Niepodległość Rzeczypospolitej Polskiej (druk sejmowy nr 1367).

Stanowisko Rady Ministrów z dnia 18 marca 2009 r. wobec poselskiego projektu ustawy o uprawnieniach kombatantów, uczestników walki cywilnej lat 1914-1945, działaczy opozycji wobec dyktatury komunistycznej oraz niektórych ofiar represji systemów totalitarnych (druk sejmowy nr 818).

Stanowisko Rady Ministrów z dnia 24 czerwca 2009 r. wobec przedstawionego przez Prezydenta RP projektu ustawy o świadczeniu substytucyjnym przysługującym osobom represjonowanym w latach 1939 – 1956 przez Związek Socjalistycznych Republik Radzieckich (druk sejmowy nr 1855).

Uchwała Rady Ministrów nr 32/2008 z dnia 12 lutego 2008 r. w sprawie przyznania Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych z ogólnej rezerwy budżetowej, środków finansowych z przeznaczeniem na wypłatę rent specjalnych przyznanych dla rodziców, małżonków i dzieci osób, które poniosły śmierć w wyniku działań wojska i milicji w Gdańsku, Gdyni, Szczecinie i Elblągu.

Witkowska B. – *Opinia prawna z dnia 2 października 2008 r. dotycząca projektu ustawy o zmianie ustawy o kombatantach oraz niektórych osobach będących ofiarami represji wojennych i okresu powojennego (druk sejmowy nr 813).*

Witkowska B. – *Opinia prawna z dnia 16 października 2008 r. dotycząca projektu ustawy - o uprawnieniach kombatantów, uczestników walki cywilnej lat 1914 – 1945, działaczy opozycji wobec dyktatury komunistycznej oraz niektórych ofiar represji systemów totalitarnych (druk sejmowy nr 818).*

www.kombatantpolski.pl/2006 - „Kresy były naszą ojczyzną”, wywiad z płk. Bolesławem Mieczkowskim.

